

Sukupuoli ratkaisee kasvatustieteissä?

Mieskasvatustieteilijöiden kokemuksia opinnoista ja työelämästä

Kasvatustieteiden opiskelijoiden sukupuolijakauma on selkeästi naisvaltainen, mutta näkykö naisvalta myös opintojen jälkeisessä työelämässä? Mitä tiedämme vai tiedämmekö ylipäätään mitään tutkittua kasvatustieteiden miesopiskelijoista ja -maistereista?

SUKUPUOLTEN VÄLISESTÄ TASA-ARVOSTA puhuttaessa puhutaan usein naisten aseman parantamisesta miehiin nähden. Miehet ovat olleet tutkimuksissa myös naisia tyytyväisempiä vallitsevaan tilaan (esimerkiksi Nikunen 2006, 16; Pulkkinen 2002; Varjus 1997). Naiseus on totuttu mieltämään sukupuoli-suudeksi, ja miehiä on pidetty mittatikkuna, johon naisia on verrattu. Se, että tasa-arvopuhetta tuotetaan useimmiten naisten aloitteesta ja näkökulmasta, tarjoaa miehelle helposti syytetyn roolin ja miehet voivat kokea tasa-arvopuheen tällöin heihin kohdistuvina syytöksinä ja vaatimuksina. (Jokinen 2002, 240.) Työelämässä miehet ovat monelta osin joutuneet luovuttamaan valtaansa. Naiset ovat siirtyneet aiempaa enemmän miehille aloille. Vaatimukset kiltin perheenisän ja perinteisen ”macho-miehen” yhdistymisestä ovat nykymiehelle tavallisia. (Esimerkiksi Jokinen 1999; 2002.)

Tässä artikkelissa tarkastelen, miten sukupuolten välisten suhteiden muutokset ovat näkyneet mieskasvatustieteilijöiden ja -opiskelijoiden urilla ja miten sukupuolen merkitys opinnoissa ja töissä koetaan.

Sukupuolen lisäksi kiinnitän huomiota ammatti-

alaan ja tarkastelen sukupuolen merkitystä kasvatustieteen miesopiskelijoiden ja alalta valmistuneiden miesten urilla. Vaikka sukupuoleen liittyvää tutkimusta korkeakoulukontekstissa on tehty Suomessa jonkin verran (esimerkiksi Husu 2001; Saarinen 2003), tutkimukset ovat keskittyneet suurelta osin henkilökuntaan eivätkä opiskelijoihin. Ne harvat yliopisto-opiskelijoiden sukupuoleen liittyvät tutkimukset, joita on Suomessa tehty, ovat keskittyneet naisopiskelijoiden näkökulmaan.

Kasvatustieteilijöiden työelämää koskevissa tutkimuksissa huomio on puolestaan kohdistunut yleisesti koko tieteenalan opiskelijoihin tai työntekijöihin sukupuolten asemia erittelemättä (esimerkiksi Jokihaara, Räisänen, Tahvola & Vuorikoski 2004; Koski 2001; Luukkainen 2010; Niiniö 2008). Alan naisvaltaisuuden vuoksi tämä on johtanut siihen, että myös vastaukset edustavat pääosin naisten ajatuksia, kokemuksia ja asemaa. Muutoinkin ammattien sukupuolittumiseen liittyvää tutkimusta on tehty keskittyen erityisesti naiseen ja naisammatteihin, ja miesten ääni on jäänyt suurelta osin kuulematta. (Esimerkiksi Anttonen ym. 1994; Heikkinen

2001a; Henriksson 1998.) Omien tutkimusteni ja tämän artikkelin tavoitteena onkin paikata tutkimuksellista aukkoa.

SUKUPOULEN MUKAAN JAKAUTUNUT YHTEISKUNTA

Sekä koulutus että työelämä Suomessa saattavat näyttää sukupuolineutraaleilta alueilta, jolloin sukupuolten erilaisuus saatetaan myöntää, mutta siihen ei haluta kiinnittää huomiota, vaan ihmisten erilaiset asemat pyritään selittämään jollain muulla tekijällä kuin sukupuolella (esimerkiksi Ojala, Palmu & Saarinen 2009; Rantalaiho & Heiskanen 1997). Sukupuoli voidaan käsittää myös hyvin yksityisenä asiana, eikä siitä puhuta esimerkiksi työpaikoilla. (Kinnunen & Korvajärvi 1996, 24–25; Korvajärvi 1998.) Tasarvosuunnitelmien ja -lakien uskotaan myös helposti takaavan sukupuolten samankaltaisen kohtelun, ja sukupuolittavilta käytännöiltä suljetaan silmät. (Kolehmainen 2002, 211.)

Yhteiskuntamme on kuitenkin suurelta osin sukupuoliroolien mukaisesti jakautunut, mikä havainnollistuu hyvin koulutuksen ja työelämän sukupuolittuneisuudessa. Naiset ja miehet opiskelevat pääosin eri aloilla, minkä vuoksi he eivät työmarkkinoille tullessaankaan kilpaile tavallisesti samoista työpaikoista. Näin ollen koulutuksen ja työmarkkinoiden sukupuolen mukaiset jaot vahvistavat toinen toisiaan. (Emt. 210.) Mieskasvatustieteilijöitä tutkiesani pohdin, kokevatko miehet kilpailevansa myös työpaikoista naisten kanssa vai asettuuko kasvatustieteellinen tutkinto kilpailuvaltiksi eri aloilta valmistuneiden miesten välisessä kilpailussa; miten sukupuoli näkyy opinnoissa ja työssä?

Tutkimuksissani naisvaltaista alaa edustavan Tampereen yliopiston kasvatustieteiden laitoksen opiskelijoista naisten osuus on 81 prosenttia ja miesten 19 prosenttia (Tampereen yliopiston tilastoja 2010). Mieskasvatustieteilijät työskentelevät kuitenkin usein tehtävissä, joissa työyhteisön sukupuolijakaumaa on vaikeaa määrittellä. Samankaltaisissa työ-

tehtävissä toimivat kollegat saattavat olla vastakkaisista sukupuolta miesvaltaisessakin työpaikassa, mutta usein mieskasvatustieteilijät myös ajautuvat tai hakeutuvat miesvaltaiseen ympäristöön töihin, vaikka koulutus ohjaa perinteisesti naisena pidetylle alalle. Ero naisten ja miesten töiden välillä ei myöskään ole kasvatustieteilijöiden osalta aina selkeä.

ARTIKKELIN TAUSTAT

Tämän artikkelin taustalla olevista tutkimuksista ensimmäinen on kandidaatintutkielmani *Miesopiskelijoiden kokemuksia naisvaltaisella alalla opiskelusta* (Karhulahti 2008) ja toisena pro gradu -tutkielmani *Miehiä naisvaltaisella alalla. Mieskasvatustieteilijöiden kokemuksia opinnoista ja työelämästä* (Karhulahti 2010). Artikkelin pääosan esittäjät muodostuvat kahdesta miesryhmästä: kandidaatintutkielmani kohdejoukkona olleet Tampereen yliopiston kasvatustieteiden miesopiskelijat, joiden tutkimista jatkoin edelleen pro gradussani, sekä heidän lisäksi pro gradu -tutkielmani pääasiallisena kohdejoukkona olleet saman yliopiston kasvatustieteiden laitokselta valmistuneet, jo työelämään siirtyneet, mieskasvatustieteilijät.

Kandidaatintutkielmani kohdejoukkona oli yhdeksän miestä, joista kuusi opiskeli tutkimusvuonna 2008 Tampereen yliopiston kasvatustieteiden laitoksella perustutkinto-opiskelijana, yksi jatko-opiskelijana ja yksi oli hiljattain valmistunut maisteri, joka ei ollut hakeutunut laitoksen jatko-opiskelijaksi. Yksi opiskelijoista ei ilmoittanut, oliko hän perus- vai jatkotutkinto-opiskelija. Heidän lisäksi tässä artikkelissa on mukana yksi silloiseen tutkimukseen vastannut opiskelija, jonka vastauksen sain haltuuni vasta tutkielman palauttamisen jälkeen. Hän ei maininnut kirjoitelmassaan, opiskeliko hän perus- vai jatkotutkintoa. Opiskelijoista kaksi on suorittanut perusopintonsa avoimessa yliopistossa Tampereella, kaksi muualla kuin Tampereella ja viisi opiskelijaa on suorittanut kaikki opintonsa Tampereen yliopis-

”KOULUTUKSEN JA TYÖMARKKINOIDEN SUKUPUOLEN MUKAISET JAOT VAHVISTAVAT TOINEN TOISIAAN.”

tossa. Opiskelijoiden mahdollisista aiemmista opinnoista tai iästä en ole tietoinen.

Puhuessani kandidaatintutkielmassani kohdejoukkona olleista miehistä käytän termiä opiskelija, vaikka tutkielman tekemisen aikaan kaksi miehistä oli jo valmistunut. Opiskelija-termin käyttö johtuu siitä, että huomio kohdistui tuolloin ainoastaan opiskeluaikaisiin kokemuksiin. *Opiskelija*-termiä käyttämällä nämä henkilöt on myös helpompi erottaa artikkelin toisesta miesryhmästä, työssäkäyvistä miehistä. Työssäkäyvät miehet, Pekka, Sakari, Toni ja Jarmo (nimet muutettu), muodostivat pro gradu -tutkielmani pääasiallisen kohdejoukon, joiden elämäkerrallisia kirjoituksia analysoin gradussani myös suhteessa kandidaatin tutkielmani opiskelijoiden kokemuksiin. Työssäkäyvät tutkittavat ovat valmistuneet 2000-luvun alussa ja olivat laitoksen pääaineopiskelijoina kahdesta kuuteen vuoteen. Lähtään tutkittavat olivat valmistumishetkellä 24–45-vuoteen. Kaikki työssäkäyvät tutkittavat olivat hakeutuneet kasvatustieteen koulutukseen erityisvalinnan kautta.

Keräsin molempien tutkielmien aineistot kirjoitelmien avulla ja molemmissa tutkimuksissa analyysin lähtökohtana oli huomion suuntaaminen erityisesti miessukupuoleen ja kasvatustieteelliseen koulutukseen. Koska sukupuoli on tutkimusten vastaajilla keskeisin toisiaan yhdistävä, mutta muista kasvatustieteen maistereista ja opiskelijoista erottelava tekijä, on erityisesti miesten kokemuksia luontevaa tarkastella näiden ryhmien kautta suhteessa kasvatustieteilijöihin ylipäätään.

Pyysin opiskelijoita kirjoittamaan muutamien avustavien kysymysten kautta kasvatustieteiden opintoihin, erityisesti kasvatustieteen opiskelijoille suunnattuihin oppitunteihin, liittyvistä kokemuksistaan sukupuolen näkökulmasta. Avustavat kysymykset ohjasivat opiskelijoita erittelemään myönteisiä ja kielteisiä kokemuksia, mahdollisia syrjinnän tai häirinnän kokemuksia ja ottamaan näihin kantaa erityisesti sukupuolten välisen tasa-arvon näkökulmasta. Valmistuneita miehiä puolestaan kannustin kirjoittamaan urastaan kasvatustieteiden opintojen alusta työelämän nykytilanteeseen saakka avoimemman tehtävänannon kautta, enemmän elämäkerrallisesti. Ohjasin vastaajia kiinnittämään huomiota sukupuolen

ja kasvatustieteellisen koulutuksen merkitykseen uran eri vaiheissa.

Aineistot eivät ole suoraan verrattavissa toisiinsa, minkä vuoksi en artikkelissanikaan pyri niputtamaan kaikkia saamiani kirjoitelmia yhdeksi mieskasvatustieteilijöiden kokemukseksi, vaan tuon esiin sekä eroja että yhtäläisyyksiä, joita opiskelijoiden ja työssäkäyvien mieskasvatustieteilijöiden kokemuksiin liittyy.

SUKUPUOLEN KOETTU MERKITYS

Selvittäessäni sitä, millaista on olla mieskasvatustieteilijä tai kasvatustieteilijämies¹ lähden liikkeelle tarkastelemalla kasvatustieteen miesopiskelijoiden kokemuksia opinnoistaan ja siirryn sen jälkeen vertaamaan niitä valmistuneiden mieskasvatustieteilijöiden kokemuksiin urastaan.

Kandidaatintutkielmani tulokset osoittivat, että kasvatustieteiden miesopiskelijat pitävät opetustilanteissa sukupuolen näkökulmasta merkityksellisimpinä seikkoina joukosta erottumista sekä tietynlaisen roolin osoittamista miehelle niin kanssapuolensa kuin opettajienkin taholta. Joukosta erottuminen oli näkynyt opetustilanteissa ennen kaikkea kokemuksina siitä, että miesopiskelijat joutuvat edustamaan naisten kesellä koko sukupuolensa näkemyksiä asioihin. Oma nimi oli jäänyt opettajan mieleen hyvin ja miesopiskelijan sanomiset muistettiin paremmin. Miesopiskelijat kuitenkin hyväksyivät erottumisen ja olivat pääosin tyytyväisiä saamastaan huomiosta. Erityisen myönteisenä huomio oli koettu silloin, kun opiskelija oli saanut ainoana miehenä naisjoukossa helpommin äänensä kuuluviin. Sen sijaan tunne siitä, että miesopiskelija joutuu opetustilanteessa edustamaan koko sukupuoltaan, koettiin epämiellyttäväksi. Myös tunne siitä, että puhe kohdistetaan opetustilanteissa vain miehelle tai miehille koettiin ikävänä:

Kuitenkin asia, joka minua on suunnattomasti ärsyttänyt kasvatustieteiden opinnoissa on se, että puhuttaessa sukupuolta korostavista teemoista olen joutunut edustamaan koko miessukupuolta. Tällä tarkoitan niitä kysymyksiä, joissa kysytään, että kerropa sinä nyt, mitä te miehet tästä asiasta olette mieltä. (kasvatustieteiden miesopiskelija 3)

Esimerkkinä miehen erilaisesta asemasta opetustilanteessa miesopiskelijat nostivat esiin ryhmätyötilanteet, joissa johtajan rooli lankesi tavallisesti miehelle. Kasvatustieteen miesopiskelijoiden kokemusten mukaan kasvatustieteellisellä koulutusallalla oletus miehen ulospäin suuntautuneisuudesta ja sosiaalisuudesta elää voimakkaana. Miehen roolia ylipäätään pidetään naisen roolia aktiivisempänä, ja kun mies opiskelee naisvaltaisella alalla, sosiaalisuuden vaatimus korostuu entisestään (ks. myös Kauppinen-Toropainen 1991, 220). Miesopiskelijoiden kokemusten mukaan miehet asetetaan kanssaopiskelijoiden taholta opetustilanteissa aktiivisempaan rooliin, mutta toisaalta he voivat myös omalla käytöksellään vahvistaa aktiivista kuvaa ja edistää tällä tavoin tiettyyn rooliin asettamista:

Alussa olin kovin innokas viemään työtä eteenpäin lähes sotilaallisella tarmolla, mikä aiheutti sen, että se johtajan rooli lankesi monesti minulle. Joillain kerroilla tätä "ryhmänvetäjän" roolia minulta oikein odotettiin. (kasvatustieteiden miesopiskelija 9)

Erityisen huomion kohteena oleminen voidaan kokea kuitenkin persoonasta riippuen eri tavoin. Toisille se oli positiivinen asia, mutta toisille se aiheutti vierauden tuntemuksia:

Positiivisessa valossa "erityisenä" oleminen ei ainaakaan minusta tunnu epämiellyttävältä. Voihan se tosin tuntua epämiellyttävältä, jos luonteeltaan olisi kovin ujo tai ei pidä siitä, että nostetaan ryhmässä esille. (kasvatustieteiden miesopiskelija 3)

Jos toisaalta kuten aiemmin esitin, että saa tilaa ja painoa sanoilleen tunneilla, niin kyllähän se välillä tuo mukanaan myös hivenen vieraan olotilan. (kasvatustieteiden miesopiskelija 1)

Vaikka miesopiskelijat olivat selkeästi tiedostaneet miehiin liittyvät rooliodotukset ja erilaisen asemansa naisopiskelijoiden kesellä, itseä ei välttämättä koettu täysin soveltuvaksi odotettuun miehen malliin. Ennen kaikkea pyrkimys oman persoonan esiin tuomiseen sukupuolen sijaan nousi opiskelijoiden kokemuksissa vahvasti esiin. Miesopiskelija saattoi pitää itseään ehkä jopa hie-

man erilaisena miehenä. Toisaalta näyttää siltä, että *miehen mallikaan* ei ole yksiselitteinen käsite, vaan myös odotukset miehisyuden ilmentämisestä voivat olla moninaisia ja joskus epäselviäkin:

Itse en aina tiedä, mitä minulta odotetaan. Olenkin päättänyt olla niin vahvasti oma itseni kuin osaan ja voin. [...] Painetta olla sosiaalinen, innostunut ja puhelias on ... (kasvatustieteiden miesopiskelija 6)

Ehkä miesten odotetaan kursseilla olevan jotenkin erityisen syvällisiä, kriittisesti ajattelevia ja analyttisiä. Ja että miesten pitäisi sanoa, miten asiat "lopulta" ovat sen jälkeen kun muut ovat sanansa sanoneet. Toisaalta samaan aikaan miehiltä ehkä myös odotetaan tunnelman keventämistä ja huumoria silloin kun luokassa on jännitteitä ja ylipäätään olevan jonkinlaisia takapenkkin jääkiekkoilijoita jotka sylkevät nuuskaa luokan kattoon. Jotta tytöt voi olla tyttöjä. Mutta en minä löydä helposti itsestäni mitään maskuliinisia piirteitä, joita ehkä vaivihkaa minulta odotetaan. (kasvatustieteiden miesopiskelija 10)

En ole koskaan ollut mikään perinteinen äijä-tyyppi ja ehkä juuri siksi tälle alalle hakeuduin [...] (kasvatustieteiden miesopiskelija 1)

Opiskelijoiden kokemukset osoittivat myös tasa-arvon käsitteen moninaisuuden ja häilyvyyden (ks. Huhta 2003). Yliopiston opiskelijavalinnoissa ja arvostelussa sukupuolen mukainen erityiskohtelu on kiellettyä eivätkä kasvatustieteiden miesopiskelijatkaan pitäneet näitä seikkoja ongelmina. Muita tasa-arvoisuuteen liittyviä epäkohtia kuitenkin huomattiin ja tasa-arvon moninaisuudesta kertoo se, että eri tilanteissa tasa-arvoisuus voidaan kokea eri tavoin. Esimerkiksi opetustilanteissa jotkut epätasa-arvoisuutta aiheuttavat tekijät ärsyttävät, kun taas toisiin ei juuriakaan kiinnitetä huomiota. Kaiken kaikkiaan mies- ja naisopiskelijoiden erilainen kohtelu opetustilanteissa ei kuitenkaan ratkaisevasti heikentänyt kasvatustieteen miesopiskelijoiden yleistä viihtymistä alalla, vaan he pitivät monia opiskelijoita eri asemaan saatavia käytäntöjä luonnollisena.

Opiskelijat ovatkin tiedostavia ja ottavat kantaa sukupuoliseen tasa-arvoon. Sukupuoli nousee opetustilanteissa monin tavoin esiin. Sukupuolta ei tulisi

miesopiskelijoiden mielestä kuitenkin tarpeettomasti korostaa (ks. sukupuolisensitiivisestä näkökulmasta Huida ym. 1993, 7–8), kuten seuraavan opiskelijan suoraviivainen ilmaisu osoittaa:

Voin sanoa, että olen lopen kyllästynyt naismiesopiskelijaa erotteluun. Miksi ei voida olla vain opiskelijoita? (kasvatustieteiden miesopiskelija 2)

SUKUPUOLI TYÖSSÄ

Tutkimani työelämään siirtyneet mieskasvatustieteilijät olivat suunnanneet työelämässä sekä aiemman koulutuksen ja työkokemuksen että muun muassa miehisinä pidettyjen sivuaineiden kautta kauaksi ”naisten maailmasta” niin, etteivät työelämän kokemukset näyttäytyneet yhtä sukupuolittuneilta. Työsäkävät miehet olivat joko tietoisesti tai tiedostamattaan pitäneet yllä miehisii toimintamalleja myös toimimalla naisvaltaisissakin työpaikoissa miehisissä tehtävissä, esimerkiksi tietotekniikan parissa.

Mieskasvatustieteilijät olivat kokeneet sukupuolen merkityksen työelämässä vähäisenä, mutta mieheyteen liitetyt käsitykset ja roolit olivat näkyneet myös työelämässä. Miehiin liitetyt ominaisuudet, kuten johtajan roolin ottaminen ja tietotekninen osaaminen olivat näkyneet miesten urilla paitsi opiskelijoiden kokemuksina niistä asioista, joita mieheltä odotetaan, myös konkreettisesti työelämässä tietynlaisissa työtehtävissä toimimisena. Miehet olivat myös huomioineet miesten ja naisten erilaiset toimintatavat ja puheenalheet paitsi opinnoissa, myös työelämässä. Asiaa ei kuitenkaan nostettu ongelmaksi, vaan omia toimintatapoja oli muutettu seuran mukaan:

Sukupuoleni tulee siinä mielessä esille, että miesten kanssa voi puhua armeijasta, joka on helppo small talk -aihe. Naisten kanssa on helpoin puhua vaikka lapsista, kun pitää valita sopiva puheenalhe lounaalla. Urheilusta voi samoin lounaalla miesten kanssa puhua. (Toni)

Mieskasvatustieteilijät olivat kokeneet välillä myös hyötyvänsä sukupuolestaan esimerkiksi työnhakutilanteissa. Tilanteet, joissa sukupuolella koetaan olevan merkitystä johtuvat kuitenkin usein massas-

ta erottumisesta, eikä asiaa liitetä niinkään miehiisyyteen sinänsä. Massasta erottuminen on koettu myös pääsääntöisesti positiivisena asiana.

Uskon, että erotuin ihmistieteiden opiskelijoiden joukosta, koska olin mies.[...] Sinänsä erottautuminen ei ole myönteistä eikä kielteistä. Työssä pitää pärjätä ja sillä voi erottua, eikä ole väliä, onko mies tai nainen. (Toni)

Pääsin sisään heti ensi yrittämällä. Uskon siihen, että sukupuolestani oli suurta apua haussa. Luulen että en olisi päässyt sisään ilman ”mieskiintiötä”. (Jarmo)

”MUSTA MIEHEYS ON...LÄHINNÄ YKSI OMINAISUUS...”

Vaikka miehet olivat huomioineet sukupuolen opinnoissaan ja työssään, ja heillä oli sekä myönteisiä että kielteisiä sukupuoliseen asemaansa liittyviä kokemuksia, he osoittivat sukupuolen toissijaisuuden ja alisteisuuden muihin elämään, opintoja ja työtä määrittäviin seikkoihin nähden.

Moni miesopiskelija totesi sukupuolen olevan toissijainen tekijä, sillä nimenomaan kiinnostus kasvatustieteitä kohtaan sai hakemaan naisvaltaiselle alalle. Sivuaaineiden runsauden vuoksi moni heistä ei edes kokenut itseään kasvatustieteiden opiskelijaksi, eikä näin ollen kokenut opiskelevansa naisvaltaisella alalla.

Myös tottumus on yksi syy sukupuolen merkityksen vähäisyyteen. Jotkut miesopiskelijat ovat tottuneet jo aiemmissa ammateissaan tai opinnoissaan olemaan sukupuolisena vähemmistönä, toiset taas tottuivat naisvaltaisuuteen opintojensa aikana. Moni oli kokenut tullessaan aina hyvin toimeen naisten kanssa eikä sen vuoksi nähnyt asiassa mitään ongelmaa. Miesopiskelijat olivat jo alalle hakeutuessaan tietoisia alan naisvaltaisuudesta, joten he osasivat orientoitua siihen. Opiskelijat pohtivat myös alalle hakeutuvien miesten persoonaa synnä alalle hakeutumisessa ja sitä, johtuuko esimerkiksi ryhmästä erottuminen sukupuolesta vai ehkäpä persoonallisista ominaisuuksista. Nämä kaksi asiaa eivät olleet opiskelijoiden mukaan aina edes erottavissa toisistaan.

En mä kuitenkaan näkisi olevani paremmassa tai huonommassa asemassa kuin naispuoliset opiskelijat. Ehkä vaan erilaisessa, niinkuin jokainen meistä. Musta mieheys on ehkä näissä asioissa lähinnä yksi ominaisuus joka on osa identiteettiä. Ihan niinkuin vaikka harrastukset tai tapa käyttää kieltä on osa minuutta ja minuna olemista. (kasvatustieteiden miesopiskelija 1)

Mieskasvatustieteilijät puolestaan korostivat merkityksellisinä uraansa vaikuttaneina tekijöinä ennen kaikkea kasvatustieteen opintoja aiemmin suorittuja opintoja tai työelämän kokemusta sekä ikää, tutkinnon sivuaineita, pro gradu -tutkielmaa ja yliopistotutkinnon suorittamista ylipäätään. Sukupuoli osoitettiin toissijaisena seikkana näihin nähden. Monet olivat hakeutuneet kasvatustieteiden maisterinkoulutukseen ennen kaikkea koulutustason nostamisen vuoksi. Vaikka sukupuolen ajateltiin mahdollisesti vaikuttavan työn saantiin tai työtehtäviin valmistumisen jälkeen, suurempi painoarvo annettiin esimerkiksi aiemmalle työkokemukselle, yliopistotutkinnolle ylipäätään sekä sivuaineille. Jokainen tutkimiini mieskasvatustieteilijä nosti sivuaineet esiin merkittäväksi tekijäksi uransa varrella.

MIESTEN TOIVEITA JA KOKEMUKSIA

Nopeaa valmistumista toivoneelle Pekalle kasvatustieteen opinnot sopivat hyvin, sillä hän pystyi tekemään tutkinnosta oman näköisensä lähes vapaasti valittavien sivuaineiden avulla. Pekka kertoikin pyrkineensä rakentamaan tutkintonsa itseään kiinnostavista tietotekniikkaan liittyvistä sivuaineista, jotka hän myös nosti kasvatustiedettä keskeisempään asemaan kirjoitelmassaan. Myös Pekan pro gradu -tutkielman aihe liittyi selkeästi hänen sivuaineisiinsa. Sivuaineet ovat näkyneet selvästi myös Pekan työelämässä. Kummassakin työssä, joissa Pekka oli valmistumisensa jälkeen työskennellyt, hän oli kokenut tarvinneensa erityisesti sivuaineopinnoistaan saamia tietoja ja taitoja. Pekka uskoo erityisesti sivuaineista olleen hyötyä työpaikan saamisessa:

Varsinkin sivuaineeni [...] uskoakseni auttoivat. Kasvatustieteiden opinnot tukivat myös, koska

*työssä tarvitaan pedagogista silmää ja työ on suu-
rimmalta osalta vuorovaikutusta ihmisten kanssa.
(Pekka)*

Myös muut tutkimiini mieskasvatustieteilijät nostivat esiin kasvatustieteiden merkityksen erityisesti välineellisenä ja uraa tukevana tekijänä. Pekkaa reilusti vanhempi Sakari koki hyötyneensä maisterin tutkinnosta, mutta korosti Pekan tavoin pääaineen opintojen sijaan erityisesti sivuaineiden merkitystä urallaan:

Nykyisessä varsin hallinnollisessa työssäni koen maisteriopinnoista ja eritoten sivuaineopinnoista olleen paljon hyötyä nykytilanteessani. Ehkä nyt valitsisin pääaineekseni hallintotieteet, jos olisin osannut ennustaa työtilanteeni muutama vuosi sitten. (Sakari)

Sakaran tavoitteena olivat selvästi hallinnolliset ja työpaikan johtoon liittyvät tehtävät ja näin ollen johtamiseen liittyvät sivuaineet olivat hänelle tärkeitä. Selkeästi koulutukseen liittyvät työpaikat puolestaan perustelevat kasvatustieteen valintaa koulutusalakisi. Samoilla linjoilla jatkoi myös Jarmo, joka pohti sivuaineiden valintaa erityisesti tulevan työelämän näkökulmasta:

Minulla oli pääsivuaineena hallintotiede joka vaati mielestäni paljon enemmän työtä opintoviikkojen eteen. Valitsin hallintotieteen sen vuoksi että ajattelin sen tuovan mukanaan hyvän työpaikan. (Jarmo)

Jarmon kertomuksessa päätös sivuaineista näytti johtavan luontevasti tutkielman tekoon, tutkielma työharjoitteluun ja harjoittelu edelleen työelämään. Kasvatustieteen merkitystä Jarmo piti työssään kuitenkin varsin vähäisenä:

En näe, että kasvatustieteillä olisi hirveästi annettavaa nykyisessä työssäni. Olen tietysti tehnyt aikuiskoulutusta jo pitkään, joten siihen on varmaan saanut jotakin apua. Enemminkin hallintotieteistä on ollut apua ja ennen kaikkea sivuaineeni suuntasi valintojani työelämässäni enemmän. (Jarmo)

Miesten kokemukset osoittavat, ettei kasvatustiede pääaineena lopulta määritä kovinkaan paljon opin-

tojen tai tulevan työelämän sukupuolittuneisuutta tai sitä, millainen merkitys sukupuolelle opinnoissa ja työssä annetaan. Niin opiskelijat kuin työssäkäyvätkin pitivät korkeakoulututkintoa ylipäätään merkityksellisenä:

Yliopiston ulkopuolisessa maailmassa on tärkeintä, että gradu on tehty ja paperit taskussa. (Sakari)

[...] luulen, että korkeakoulututkinto yleensä antaa tiettyjä mahdollisuuksia työelämään monien muiden asioiden (lähinnä kai oman mielenkiinnon) vaikuttaessa varsinaiseen tulevaan työpaikkaan ehkä enemmän, kuin tutkinnon pääaine. (kasvatustieteiden miesopiskelija 6)

MUUTTUVA YHTEISKUNTA – MUUTTUVAT MIEHET?

Ammattien muutoksista sukupuolten suhteen on puhuttu viime aikoina paljon ja mieskasvatustieteilijät ovat konkreettisesti olleet näiden muutosten keskeisiä. Tutkimieni miesten joukossa oli aikuisopiskelijoita, perhevapaita pitäneitä isiä, pätkätyöläisiä ja työnsä vuoksi kiireisiä miehiä. He olivat siirtyneet työtehtävistä ja työpaikoista toisiin, niin ulkoistamisen, heikon taloudellisen tilanteen ja perheen vaatimusten kuin oman urakehityksenkin vuoksi, eikä työelämä ole edennyt valmiin suunnitelman mukaan johdonmukaisesti eteenpäin, vaan epävarmuuden ja katkonaisuuden sietäminen on ollut osa työtä. Myös elinikäinen oppiminen näkyy kasvatustieteilijöillä paitsi koulutuksen nimellä (Tampereen yliopistossa *Elinikäisen oppimisen ja koulutuksen maisterinohjelma*), myös työelämässä. Monella kasvatustieteen opiskelijalla on takanaan opintoja ja osalla työelämääkin jo ennen kasvatustieteen koulutukseen hakeutumista.

Sekä kasvatustieteiden miesopiskelijat että valmistuneet mieskasvatustieteilijät ovat kokeneet uralaan samankaltaisia ongelmia kuin naiset esimerkiksi pätkätyösuhteisiin ja perheen vaatimuksiin liittyen

sekä tehneet uraansa koskevia valintoja pitkälti perheen ehdoilla. Mieskasvatustieteilijöiden mukaan opintojen joustavuus muun elämän kanssa yhteen sovitettavaksi onkin tärkeää. Joustavuuden tarve on ilmennyt erityisesti työn ja opiskeluiden sekä perheen ja työn tai perheen ja opiskelun yhdistämiseen liittyen. Myös aikuiskoulutukseen osallistuminen, opiskeluiden ohella työskentely ja töiden ohella opiskelu ovat olleet osa miesten uria. Sukupuolten suhteet ovat muutoksessa ja mieskasvatustieteilijät vahvasti siinä mukana.

NAISVALTAA VAI SUKUPUOLIVALLATTOMUUTTA?

Tutkimusteni valossa näyttää siltä, että kasvatustiede on miehelle ennen kaikkea ala, joka mahdollistaa toisin tekemisen. Kasvatustieteen maisteriksi valmistunut mies voi omilla valinnoillaan (ja luonnollisesti työllisyystilanteen rajoissa) vaikuttaa siihen, kuinka vahvasti hän haluaa sukupuolensa työelämässä erottuvan ja kuinka miehiseen tai naisiseen työympäristöön hän menee. Tämän voi ajatella olevan miehelle erityinen mahdollisuus. Voidaan siis olettaa, että kasvatustieteilijäksi valmistuneella miehellä on niin halutessaan ja oikein taktikoimalla mahdollisuus käyttää ”sukupuolikorttia” hakiessaan naisvaltaiseen työpaikkaan tai toisaalta hyötyä miesvaltaiseen työpaikkaan erikoisemman tutkinnon avulla. Näin ollen voidaan myös olettaa, että kasvatustiede luo alana miehelle mahdollisuuksia kuin monet muut alat. Pohdittavaksi nousee myös, tarjoaako kasvatustiede miehelle enemmän mahdollisuuksia kuin se

tarjoaa naiselle. Näitä kysymyksiä soisi tutkittavan tarkemmin.

Kasvatustieteiden miesopiskelijoille alan naisvaltaisuus näkyy erityisesti kasvatustieteiden kursseilla ja pienryhmäopetuksessa, jossa suurin osa opiskelijoista on naisia, mutta jo opiskeluaikana sivuaineiden runsaus suhteessa pääaineeseen voi kyseenalaistaa

**”TUTKIMUKSENI VALOSSA
NÄYTTÄÄ SILTÄ, ETTÄ
KASVATUSTIEDE ON
MIEHELLE ENNEN KAIKKEA
ALA, JOKA MAHDOLLISTAA
TOISIN TEKEMISEN.”**

opintojen naisvaltaisuutta. Entistä kyseenalaisemmaksi naisvaltaisuus muuttuu työelämään siirryttäessä, kun kasvatustieteen maisteriksi valmistunut mies voi hakeutua monin eri tavoin sukupuolen mukaan jakautuneisiin työpaikkoihin.

Työpaikan sukupuolikoostumuksellakaan ei välttämättä ole merkitystä siihen, millaisena mies kokee työskentelyn kasvatustieteilijänä. Arjen työskentely vaatii usein liikkumista eri tahojen välillä ja tarkkojen työpaikkarajojen rikkomista, niin ettei varsinaisesta pysyvästä työyhteisöstä voida aina edes puhua. Työpaikkojen sukupuolijakautuneisuus ei ole myöskään yksiselitteinen asia, vaan esimerkiksi kokonaisuudessaan miesvaltainen työpaikka voidaan kokea naisvaltaisena, jos lähin työympäristö tai muut samoissa tehtävissä toimivat henkilöt ovat naisia.

Tutkimusteni perusteella kasvatustiede näyttääkin melko sukupuolettomalta alalta, jonka opinnot opiskelija voi alan näennäisestä naisvaltaisuudesta huolimatta muokata hyvin ”miehisiksi”. Olisi mielenkiintoista tutkia, onko tämänkaltainen sukupuolettomuus kasvatustieteiden erityispiirre vai onko samankaltaista kehitystä yhä sukupuolineutraalimpaan ja rajoja rikkovampaan suuntaan tapahtunut tai tapahtumassa myös muilla aloilla.

Syytä olisi tutkia myös kasvatustieteiden asemaa tieteiden kentässä ylipäätään. Erityisesti sivuaineiden merkityksen korostuminen mieskasvatustieteilijöiden kokemuksissa antaa aihetta miettiä, jääkö kasvatustiede pääaineena sivuaineiden varjoon, sekä sitä, kuinka tärkeäksi niin opiskelijat, valmistuneet kuin työnantajatkin kokevat nimenomaan kasvatustieteen merkityksen pääaineena.

Emma Virtanen
o.s. Karhulahti
KM, koulutussihteeri
Poliisiammattikorkeakoulu

LÄHTEET

- Anttonen, A., Henriksson, L. & Nätkin, R. (toim.) (1994). *Naisten hyvinvointi*. Tampere: Vastapaino.
- Heikkinen, A. (2001a). Masters and mistresses of the nation. Teoksessa P. Gonon, & K. Haefeli, A. Heikkinen & I. Ludwig. (toim.) *Gender perspectives on vocational education*. Bern etc.: Peter Lang.
- Henriksson, L. (1998). *Naisten hoivatyö ja ammatillistumisen politiikat*. Tampere: Tampereen yliopisto. Vol. 35, No. 4, 359–369.
- Huhta, L. (2003). *Tasa-arvo opettajankouluttajan silmin: Tampereen yliopiston opettajankouluttajien näkemyksiä tasa-arvosta sekä sukupuolen merkityksestä koulussa ja opettajankoulutuksessa*. Tampereen yliopisto tänään ja huomenna; 62.
- Husu, L. (2001). *Sexism, support and survival in Academia. Academic women and hidden discrimination in Finland*. Helsinki: University of Helsinki.
- Jokihäärä, K., Räisänen, M., Tahvola, A. & Vuorikoski, M. (toim.). (2004). *Se on se avain. Kasvatustieteiden tieteenalaohjelmasta valmistuneiden tarinoita opiskelusta ja työhön sijoittumisesta*. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy.
- Jokinen, A. (toim.) (1999). *Mies ja muutos. Kriittisen miestutkimuksen teemoja*. Tampere: Tampere University Press.
- Jokinen, A. (2002). Mihin miehet tarvitsevat tasa-arvoa? Teoksessa A. M. Holli, T. Saarikoski & E. Sana (toim.) *Tasa-arvopolitiikan haasteet*. 240–253.

- Karhulahti, E. (2008). *Miesopiskelijoiden kokemuksia naisvaltaisella alalla opiskelusta*. Tampereen yliopisto: Kandidaatintutkielma.
- Karhulahti, E. (2010). *Miehiä naisvaltaisella alalla. Mieskasvatustieteilijöiden kokemuksia opinnoista ja työelämästä*. Tampereen yliopisto: Pro gradu -tutkielma.
- Kempe, J. (2000). Miehyyden sosiaalinen rakentuminen. Teoksessa J. Kempe (toim.) *Miesnäkökulmia tasa-arvoon*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö, 6–8.
- Kinnunen, M. & Korvajärvi, P. (toim.) (1996). *Työelämän sukupuolistavat käytännöt*. Tampere: Vastapaino.
- Kolehmainen, S. (2002). Koulutus, sukupuoli ja työnjako. *Sosiologia* 3/2002, 200–214.
- Koski, S. (2001). *Kasvatustieteilijät työelämässä. Kasvatustieteilijöiden näkemyksiä työelämänkvalifikaatioista ja yliopistokoulutuksesta niiden tuottajana*. Jyväskylän yliopisto: Pro gradu -tutkielma.
- Korvajärvi, P. (1998). *Gendering dynamics in white-collar work organizations*. Tampere: University of Tampere.
- Luukkainen, P. (2010). *Yksi tutkinto – monta uraa. Kasvatustieteen maisterin työelämäosaaminen valmistuneiden ja työnantajien silmin*. Tampereen yliopisto: Pro gradu -tutkielma.
- Niiniö, S. (2008). *Kasvatustieteilijät työelämässä. Speciaan kuuluvien kasvatustieteilijöiden työllistyminen, työkalifikaatiot sekä työtyytyväisyys*. Turun yliopisto: Pro gradu -tutkielma.
- Nikunen, M. (2006). *”Ei mikään katastrofi kuitenkaan” Selvitys sukupuolten välisestä tasa-arvosta Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksella*. Tampere: Yliopistopaino.
- Ojala, H., Palmu, T. & Saarinen, J. (2009). Paikalla pysyvää ja liikkeessä olevaa. Feministisiä avauksia toimijuuteen ja sukupuoleen. Teoksessa H. Ojala, T. Palmu, J. Saarinen (toim.) *Sukupuoli ja toimijuus koulutuksessa*. Tampere: Vastapaino, 13–38.
- Pulkkinen, Pia. (2002). *”Vähän enemmän arvoinen” Tutkimus tasa-arvokokemuksista työpaikoilla*. Helsinki: Tilastokeskus.
- Rantalaiho, L. & Heiskanen, T. (toim.) (1997). *Gendered practices in working life*. London: Macmillan.
- Saarinen, J. (2003). *Naistutkijat tiedemaailmassa. Kertomuksia tutkimusprosesseista*. Rovaniemi: Lapin yliopistopaino.
- Salokangas, T. (2002). *Teknillinen korkeakoulu opiskeluympäristönä sukupuolten tasa-arvon näkökulmasta*. Helsingin yliopisto: Pro gradu -tutkielma.
- Tampereen yliopiston tilastoja. (2010). *Tampereen yliopiston tutkinto-opiskelijat syyslukukausi 20.9.2010 sukupuolijakauma*. [www-lähde] <http://www.uta.fi/laitokset/tkk/tilastoja/opiskelijat/v2010/tutkinto_opiskelijat9/> → Luettu 18.3.2011.
- Varjus, T. (1997). *Pihlajanmarjoja ja tiiliseiniä akateemisessa maisemassa*. Katsaus tasa-arvoon Joensuun yliopistossa. Joensuun yliopisto. Yhteiskuntapolitiikan tutkimuksia no.6.

VIITE

1. Tässä muuten lukijoillekin mielenkiintoinen aihe pohdittavaksi: Kummalla tavalla sana tulisi painottaa?

Suomen kasvatustieteellinen seura järjestää

TIEDEJULKAISEMISEN NYKYTILANNE JA TULEVAISUUS

23.11.2011 alkaen klo 14

Kasvatustieteenpäivien esiseminaari Itä-Suomen yliopistossa Joensuussa

Lisää: <http://www.uef.fi/fera2011/julkaisuseminaari>